

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ-ПОЧАТКІВЦІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Н.В.Мукан

*кандидат педагогічних наук, доцент, докторант факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

М.В.Гаврилук

викладач кафедри іноземних мов

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті аналізується зміст професійного розвитку, спрямованого на розвиток професійних якостей згідно із професійними стандартами та початковим етапом розвитку кар'єри вчителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії з урахуванням пропозицій на індивідуальному рівні, рівні загальноосвітньої школи, місцевих органів управління освітою та рівні зовнішніх провайдерів або національному рівні.

Ключові слова: професійні якості, педагогічна освіта.

На початку XXI ст. зміст професійного розвитку педагогів є однією із важливих проблем дослідження в галузі неперервної педагогічної освіти. Політика в галузі освіти Великобританії чітко визначає вимоги до професіоналізму педагогів, оскільки професійний розвиток педагогів відіграє важливу роль у реформуванні освіти, її адаптації до вимог міжнародного освітнього простору. Під час початкової професійної підготовки та періоду введення в професію у вчителя-початківця закладаються основи його неперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації. Вчитель-початківець має можливість продемонструвати власний потенціал, усвідомити важливість професійного розвитку та здійснення впливу на удосконалення шкільної освіти. За допомогою співпраці з колегами вчитель-початківець набирається досвіду та передає власний досвід, розширює кругозір, розвиває професійні знання з методики викладання предмета та управління навчальним середовищем, бере участь у розвитку педагогічної професії, розвиває власні якості лідера. Індивідуальні програми введення в професію, підтримка колега та наставництво забезпечують учителю-початківцю інструментарій для розвитку ефективності й успішності власної педагогічної діяльності.

Із теоретичним обґрунтуванням сучасних підходів до розвитку професійних якостей вчителів у системі неперервної професійної освіти виступили відомі зарубіжні науковці: діяльність педагога-початківця (У. Адамс, Дж. Елвуд,), методи, форми і моделі професійного розвитку педагогів (Л. Халінг, К. Шварц Мак-Коттнер), розвиток навчальних програм неперервної педагогічної освіти (Б. Беррі,

К.Ешбі), професійний розвиток педагогів (Д.Сізен, М. Тейлор).

Українські науковці вивчали різні аспекти професійної підготовки вчителів у зарубіжних країнах і в Україні: професійна освіта (Г. Воронка, С. Гончаренко), професійно-педагогічна підготовка вчителів (В. Васянович, Л. Пуховська), неперервна професійна освіта (Т. Десятов, Т. Кошманова), технології підготовки вчителів (М. Лещенко, В. Лозовецька), стратегії формування професіоналізму вчителів (В. Биков, С. Сисоева). Ідеї зарубіжної педагогічної освіти знайшли своє відображення в навчальних планах закладів системи педагогічної освіти України, у професійно-освітніх програмах та навчально-методичних комплексах.

Важливим джерелом для визначення напрямів розвитку професійних якостей педагогів у системі неперервної професійної освіти в Україні є вивчення та аналіз практики за кордоном, а тому метою дослідження є вивчення процесу розвитку професійних якостей вчителів-початківців у системі неперервної педагогічної освіти Великої Британії. Відповідно до мети визначено завдання дослідження: дослідити особливості розвитку професійних якостей вчителів-початківців британських загальноосвітніх шкіл на різних рівнях системи неперервної педагогічної освіти.

Гіпотезою дослідження є припущення, що вивчення зарубіжного досвіду сприятиме розвитку науки про неперервну педагогічну освіту в Україні та матиме практичне застосування в процесі підвищення кваліфікації вчителів нашої країни.

Акт про викладання та вищу освіту (1998 р.), Акт про навчання та навички (2000 р.), По-

ложення про освіту та поправки, затверджене (2001 р.), зумовлюють механізм переходу вчителів від початкової професійної освіти до ефективної фахової діяльності. Метою періоду введення в професію є забезпечення цільового моніторингу та підтримки учителів-початківців загальноосвітніх шкіл, а також підвищення їхньої кваліфікації впродовж першого року професійної діяльності. Це, своєю чергою, сприяє покращенню роботи з учнями, досягненню освітніх стандартів та удосконаленню школи загалом.

У 1999 та 2002 рр. до Акту про викладання та вищу освіту були внесені поправки на основі рекомендацій Департаменту освіти і навичок, Агенції з освіти вчителів та звіту Інституту освіти «Оцінювання ефективності затвердженого механізму введення в професію вчителів-початківців». Варто зауважити, що період введення в професію на теренах Великої Британії є необхідною умовою для отримання посади вчителя загальноосвітньої школи, а наставництво визначається як один із обов'язків досвідчених учителів. Моніторинг та підтримка професійного становлення молодого вчителя передбачає надання допомоги та управління процесом введення в професію досвідченим учителем; спостереження та обговорення проведених уроків; професійний аналіз прогресу вчителя-початківця; спостереження та аналіз уроків, проведених досвідченими вчителями; інші види діяльності, спрямовані на професійний розвиток учителів-початківців.

Система неперервної педагогічної освіти вчителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії пропонує можливість професійного розвитку, що ґрунтується на розвитку кар'єри вчителя загальноосвітньої школи. Професіоналізм педагога передбачає відповідальність за власний професійний розвиток, що опирається на нові професійні стандарти та спрямований на піднесення ефективності діяльності загальноосвітніх шкіл [3].

У Великій Британії стандарти педагогічної професії визначають зміст професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл, а саме: професійні цінності та практику; професійні знання та усвідомлення; професійні навички та вміння, здібності.

В Англії система професійного розвитку побудована згідно із розвитком кар'єри педагога: статус кваліфікованого вчителя, статус вчителя під час періоду введення в професію та на етапі основної шкали оплати праці, статус вчителя на етапі вищої шкали оплати праці, статус учителя високої кваліфікації, статус вчителя вищої кваліфікації.

У Північній Ірландії 27 компетентностей вчителя поділяють на 3 основні групи:

професійні цінності та практика; професійні знання та усвідомлення; професійні навички та вміння, здібності. Кожна компетентність схематично відображає кар'єрний розвиток педагога: початкова підготовка вчителя; період введення в професію; початковий професійний розвиток; неперервний професійний розвиток, колегіальна практика, удосконалення школи.

У Шотландії система професійного розвитку побудована згідно зі стандартами педагогічної професії: стандарт початкової педагогічної освіти, стандарт повної реєстрації, стандарт вчителя вищої кваліфікації, стандарт наставництва.

В Уельсі система професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл побудована згідно із Положенням про професійні цінності та практику, в якому висвітлено основні принципи навчання та учіння; стосунки між вчителем та учнем, колегами, батьками та опікунами, іншими фахівцями, з якими вчитель загальноосвітньої школи співпрацює з метою забезпечення високоякісного навчального процесу; професійний розвиток [1].

Проаналізуємо зміст професійного розвитку, спрямованого на розвиток професійних якостей згідно із професійними стандартами та початковим етапом розвитку кар'єри вчителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії з урахуванням пропозицій на індивідуальному рівні, рівні загальноосвітньої школи, місцевих органів управління освітою та рівні зовнішніх провайдерів або національному рівні.

Професійні стандарти засвідчують наявність у вчителя загальноосвітньої школи професійних якостей, знань та усвідомлення, професійних навичок і вмінь на кожному етапі кар'єри педагога. Після періоду введення в професію очікується, що вчитель продовжуватиме навчання, щоб відповідати професійним стандартам на кожному етапі розвитку кар'єри.

Статус вчителя під час періоду введення в професію та на етапі основної шкали оплати праці в Англії й Уельсі, період введення в професію у Північній Ірландії, Стандарт повної реєстрації у Шотландії передбачає наявність професійних якостей педагога.

У стосунках з учнівською молоддю вчителі-початківці демонструють високі очікування щодо успішності учнівської молоді та висловлюють переконання в тому, що кожен може досягнути найвищих результатів; сприяють розвитку справедливих, ввічливих, довірливих, конструктивних стосунків та підтримки учнів; сповідують відповідні цінності, дотримуються стандартів поведінки у професійній діяльності.

На індивідуальному рівні педагоги демонструють усвідомлення та виконують державну програму «Кожна дитина – цінна».

В умовах загальноосвітньої школи вчителі приєднуються до шкільної робочої групи; залучаються до дослідницької роботи; організують відвідування школи студентами; планують та ведуть збори.

Місцеві органи управління освітою Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії забезпечують можливості для активної участі вчителів-початківців у основних програмах, спрямованих на підвищення якості навчання; дискусіях з радниками/консультантами місцевих органів управління освітою з питань змісту та методики викладання навчальних дисциплін; роботі проектних/робочих груп місцевих органів управління освітою.

На національному рівні або за допомогою зовнішніх провайдерів вчителі-початківці мають можливість скористатися пропозиціями професійного розвитку місцевих органів управління освітою, національних провайдерів; брати участь у програмах професійних асоціацій.

Учителі загальноосвітніх шкіл Великої Британії під час періоду введення в професію застосовують сучасні знання та демонструють розуміння професійних обов'язків учителя, а також системи, в якій вони працюють; сприяють розвитку, впровадженню та оцінюванню політики й практики діяльності в школі, включно із забезпеченням рівноправного доступу до навчальних можливостей.

На індивідуальному рівні вони розвивають власні професійні якості за допомогою ведення записів, рефлексивної практики, самооцінювання та планування свого професійного розвитку згідно з національними стандартами; ознайомлюються з ресурсами школи та місцевих/національних органів управління освітою.

На рівні загальноосвітньої школи педагоги відвідують інші школи з метою спостереження за практикою кращих учителів; співпрацюють з учителями вищої кваліфікації, які на добровільних засадах один день на тиждень працюють понаднормово в школі з метою надання допомоги колегам щодо розвитку їхніх навичок і вмій, переймання кращих прикладів практики, застосування новітніх методик та підходів/учителем-лідером; наслідують колег; беруть участь у колегіальному навчанні; подають пропозиції щодо програм професійного розвитку в умовах школи; беруть участь у програмі введення в професію учителів першого року роботи в школі; приєднуються до мережі учителів першого року роботи в школі; планують та розвивають

діяльність у групі; підтримують розвиток та оцінювання політики й практики школи тощо.

Учителі загальноосвітніх шкіл Великої Британії під час періоду введення в професію ефективно спілкуються з дітьми, учнівською молоддю та колегами, з батьками та опікунами, вчасно та відповідно подаючи інформацію про досягнення, цілі, успішність; визнають, що спілкування є двостороннім процесом й заохочують батьків і опікунів до участі у дискусіях про успішність, розвиток учнів; визнають та поважають внесок колег, батьків, опікунів, які вони можуть зробити у розвиток дітей і учнівської молоді та у процес піднесення їхніх досягнень; усвідомлюють важливість співпраці та колегіальності діяльності.

На індивідуальному рівні педагоги розвивають навички спілкування з батьками та опікунами за допомогою менторства та спостереження; оволодівають інформаційно-комуні-каційними технологіями та застосовують їх в он-лайн дискусіях.

На рівні загальноосвітньої школи вони ведуть спостереження за роботою колег; залучаються до роботи у шкільній раді; сприяють розвитку нових ресурсів та усвідомлюють їхнє значення для співпраці між школою та суспільством; переймають досвід колег щодо налагодження успішного спілкування з батьками; здійснюють рефлексивні дослідження навчального середовища та його подальшого розвитку; беруть активну участь у роботі міжвідомчих нарад, що вивчають специфічні потреби учнів; залучаються до дослідницької діяльності; планують навчання кафедри на період коротких канікул.

У межах особистого професійного розвитку вчителі загальноосвітніх шкіл Великої Британії під час періоду введення в професію оцінюють власну діяльність та усвідомлюють необхідність її удосконалення за допомогою відповідного професійного розвитку; застосовують креативний та конструктивний критичний підхід до нововведень; вміють впроваджувати переваги та виправлення у власну діяльність; діють з урахуванням порад та відгуків колег, відкриті для наставництва та менторства.

На індивідуальному рівні вчителі-початківці розпочинають та розвивають професійне портфоліо, що включає особисте навчання і планування кар'єри та опирається на управління діяльністю [4] і подальше навчання для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра у вищих навчальних закладах; стають дописувачами журналів, веб-сайтів та авторами навчальних посібників; розпочинають особисте дослідження, що може бути представлено для розгляду Академією педа-

гогічного навчання; приєднуються до професійної асоціації; обдумують участь програмах з розвитку лідерства; приєднуються до асоціації вчителів-предметників; залучаються до програм з розвитку навичок та вмінь ментора й наставника; відвідують збори професійних спілок та асоціацій, Агенція з питань навчання та розвитку шкіл [2], Національний коледж зі шкільного лідерства (NCSL).

В умовах загальноосвітньої школи вони беруть участь у дослідженні специфічних аспектів навчання учнів; використовують спілкування з менторами й наставниками з метою покращення власної рефлексії; використовують досвід кафедри для спілкування в мережі та переймання кращих прикладів практики; залучаються до наставництва.

Органи місцевого управління освітою забезпечують доступ до післядипломного навчання у вищих навчальних закладах місцевого та національного рівнів; пропонують участь у програмі міжнародного професійного розвитку вчителів, а також програми обміну вчителів.

Рівень зовнішніх провайдерів, або національний рівень – представлений участю у мережах спілкування вчителів-лідерів, учителів-предметників і програмах Національного коледжу зі шкільного лідерства.

Отже, як свідчать наукові джерела та законодавство Великої Британії, на початку XXI ст. проблемі професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у системі неперервної педагогічної освіти відводиться особлива увага. Професійний розвиток вчителів загальноосвітніх шкіл ґрунтується на розроблених професійних стандартах (Шотландія), переліку компетентностей (Північна Ірландія) та принципах фахової діяльності (Уельс), характеристиках статусу вчителів загальноосвітніх шкіл (Англія) та передбачає розвиток професійних якостей педагогів-початківців. Програми з розвитку професійних якостей вчителів-початківців британських загальноосвітніх шкіл доступні на всіх рівнях системи неперервної педагогічної освіти: на індивідуальному, шкільному, рівні місцевих органів управління освітою, а також зовнішніх провайдерів та національному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Cole M. Professional values and practice. Meeting the standards* / M. Cole. – Routledge, 2006. – 184 p.
2. *Handbook of guidance. Training and development agency for schools.* – 2006. – 112 p.
3. *Staffordshire county council* [Electronic Resource]. – Режим доступу: <http://www.staffordshire.gov.uk/>.
4. *The Teacher Learning Academy* [Electronic Resource]. – Режим доступу: <http://www.teacher-learningacademy.org.uk/>.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2009 р.

